

Jan Gliściński, Tadeusz Kołosowski

Biuletyn patrystyczny

Collectanea Theologica 62/2, 165-174

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BIULETYN PATRYSTYCZNY

Zawartość: I. PUBLIKACJE. 1. *Corona Patrum* (ed.). — 2. Panorama patrystyczna. — 3. *Lectio Augustini* (VII). — 4. *Gnostica*. II. KOMUNIKATY. 1. Kapłaństwo chrzcielne i formacja teologiczna u Ojców Kościoła. — 2. Patrystyczna lektura Ksiąg Mądrościowych. III. SPRAWOZDANIA. Zagadnienia wychowawcze w literaturze patrystycznej.*

I. PUBLIKACJE

1. *Corona Patrum* (ed.)

W jednym z poprzednich numerów Biuletynu Patrystycznego informowałem o wznowieniu wydawania serii *Corona Patrum* (*Salesiana*) przez SEI (*Società Editrice Internazionale*) pod przewodnictwem arcybiskupa Mediolanu, kard. Carlo Maria Martini, oraz Przełożonego Generalnego Towarzystwa Salezjańskiego ks. Egidio Vignano. Pierwszy z nich z tej okazji wypowiedział takie oto słowa: „Św. Augustyn, największy spośród Ojców Kościoła zachodniego, usprawiedliwił swoje pełne zaufanie odnoszenie się do nauczania «nauczycieli Kościoła», którzy przed nim byli, przypominając, że ci «synowie i Ojcowie Kościoła katolickiego, postawieni na jego czele, nauczali go tego, co zaczerpnęli z jego łona» (*Contra Iulianum opus imperfectum* 4, 72). Na Wschodzie zaś św. Bazyli Wielki już wcześniej wyznał: «Nie mam śmiałości przekazywać owoców mojego myślenia, aby nie uczynić ludzkimi słów pobożności. Tym jednak, którzy stawiają mi pytania, wykładam to, czego nauczyłem się od świętych Ojców» (*Ep.* 140, 2). Dalej św. Benedykt kończąc swoją *Regułę* (73, 2) zapraszał do czytania Ojców także jako nauczycieli życia duchowego, ponieważ — wyjaśniał — «zachowywanie pouczeń świętych Ojców może doprowadzić człowieka do najwyższego stopnia doskonałości». Jest więc naprawdę godną pochwały inicjatywa wydawania *Corona Patrum*, która zamierza uczynić bardziej przystępnymi te starożytne i ciągle aktualne pouczenia. To, co Ojcowie zaczerpnęli z ustawicznego studium Pisma Św., oraz nauczali i powierzyli Kościołowi, również dzisiaj jest rzeczą drogową móc zebrać i na nowo przekazać jako pochodzące od synów wiernych otrzymanemu Słowu”.

Przełożony Generalny Towarzystwa Salezjańskiego natomiast złożył następujące oświadczenie: „Ryzyko formacji kulturalnej i teologicznej niezdołnej do zwrócenia się ku źródłom tradycji chrześcijańskiej jest dzisiaj sprawą bardzo poważną. Zgromadzenie Salezjańskie ks. Bosko, otwarte od samego początku na szczególne umiłowanie studiów patrystycznych, podtrzymuje i wspiera z pełnym oddaniem inicjatywę wydania *Corona Patrum*. Zamierzeniem tej serii jest dokładnie to, aby ofiarować pomoc dla formacji kapłanów i ludzi świeckich, zdolnych czerpać z depozytu Ojców. W końcowej części listu apostołskiego *Augustinum Hipponensem*, rozesłanym przez Jana Pawła II do Kościołów z okazji obchodów 1600-jej rocznicy nawrócenia św. Augustyna, czytamy: «Tego niezwykłego człowieka chcemy zapytać o to, co ma do powiedzenia dzisiejszemu człowiekowi. Myślę — kontynuuje Papież —

* Redaktorem biuletynu jest ks. Jan Gliściński SDB, Warszawa.

że ma do powiedzenia naprawdę wiele, czy to na zasadzie przykładu, czy też nauczania». Uważam, że te słowa Papieża można zastosować do wszystkich Ojców. Należy zatem wyrazić wdzięczność redaktorom serii *Corona Patrum*, którzy pomagają nam przybliżyć sobie orędzie i zrozumieć nauczanie tradycji chrześcijańskiej”.

Do serii, o której mowa, obok dzieł Ojców Kościoła tłumaczonych na język włoski i komentowanych przez współczesnych uczonych należą również opracowania niektórych zagadnień w formie monograficznej oraz podręczniki, tzw. *Strumenti della Corona Patrum*. Pierwszym z tych ostatnich, jaki został opublikowany w 1990 r. w Turynie, jest *Introduzione ai Padri della Chiesa. Secoli I e II*. Jest to odnowione i poprawione wydanie części dwutomowego podręcznika autorstwa salezjanina G. Bosio, *Iniziazione ai Padri*, SEI, Torino 1963—64², którego dokonali dwaj profesorowie Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego: E. dal Covolo (Rzym) i M. Maritano (Turyn).

Podjmując się tego zadania obaj wyżej wspomniani uczeni postanowili w pierwszym tomie podać ogólne wiadomości na temat Ojców Kościoła oraz przedstawić sylwetki, a także niektóre bardziej znaczące teksty Ojców apostołskich i apologetów greckich z II w. opatrzone najnowszymi notami bibliograficznymi. Uczynili to przy współpracy różnych znanych współczesnych patrystów włoskich, takich jak: F. Bergamelli, F. Bolgiani, O. Pasquato. Ponadto została w początkowej partii tej książki przytoczona w całości Instrukcja na temat studium Ojców Kościoła w okresie formacji kapłańskiej, wydana niedawno przez Kongregację d/s Wychowania katolickiego. Mają wreszcie w niej wielką wartość następujące indeksy: biblijny, autorów starożytnych, średniowiecznych i współczesnych.

Tłumaczeń dokonano na podstawie takich wydań tekstów oryginalnych, jak:

Archambault G., *Justin. Dialogue avec Triphon. Texte grec., traduction française, introduction, notes et index*, vol. I—II, Paris 1909.

Camelot Th., *Ignace d'Antioche. Polycarpe de Smyrne. Lettres. Martyre de Polycarpe* (= Sources Chrétiennes 10), Paris 1969⁴, 176—192.

Funk F. X., *Patres Apostolici*, 2 voll., Tübingen 1901—1913².

Grant R. M., *Theophilus of Antioch. Ad Autolicum. Text and Translation* (= Oxford Early Christian Texts), Oxford 1970.

Jaubert A., *Clément de Rome. Epître aux Corinthiens* (= Sources Chrétiennes 167), Paris 1971.

Rauschen G., *S. Iustini Apologiae duo* (= Florilegium Patristicum 2), Bonn 1911².

Ubaldi P. — Pellegrino M., *Atenagora. La Supplica per i cristiani. Della risurrezione dei morti* (= Corona Patrum Salesiana, series graeca 15), Torino 1947.

Whittaker M., *Tatian. Oratio ad graecos and Fragments* (= Oxford early Christian Texts), Oxford 1982.

ks. Jan Gliściński SDB, Warszawa

2. Panorama patrystyczna

Należy z radością odnotować ukazanie się na rynku księgarskim w Polsce kolejnej pozycji poświęconej Ojcom Kościoła, która ma służyć popularyzacji ich życia, myśli i twórczości. Jest to licząca 248 stron książka pt. *Ojcowie Kościoła. Panorama patrystyczna*, będąca po części tłumaczeniem z języka francuskiego, po części zaś opracowaniem w języku polskim. Autorami jej są dwaj uczeni. Pierwszym jest Dom Pierre-Patrick Verbraken OSB, który naszkicował dwadzieścia „portretów” Ojców, drugim natomiast jest ks. Marek Starowieyski, który dołączył do nich jeszcze dwadzieścia sledem. W ten sposób powstała osobiwa panorama, mająca ukazać czyteln-

kowi tej książki w sumie czterdzieści siedem sylwetek starochrześcijańskich pisarzy oraz ich najbardziej charakterystyczne wypowiedzi, opatrzone stosownymi uwagami. Pozycja, o której mowa, wydana przez Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, podaje tytułem wstępu najbardziej podstawowe wiadomości dotyczące takich zagadnień, jak: kim są Ojcowie Kościoła; po co czytać Ojców Kościoła; jak ich czytać? Oprócz tego podane są praktyczne propozycje korzystania z tej książki oraz bibliograficzne uwagi natury generalnej, które w formie bardziej szczegółowej są zamieszczone przy każdym z Ojców. Rzeczą pożyteczną wydaje się też mapka, informująca na temat geograficznego rozmieszczenia przedstawionych w tej książce starochrześcijańskich pisarzy. Na koniec należy zaznaczyć, że teksty francuskie przełożyli z niewielkimi skrótami i stosownymi modyfikacjami (np. dołączenie polskiej bibliografii) ks. Marek S t a r o w i e y s k i oraz ks. Sławomir K a w e c k i.

ks. Jan Gliściński SDB, Warszawa

3. Lectio Augustini (VII)

Tak się nazywa seria wydawana przez L. F. Pizzolato i G. Scanavino. Publikuje się w niej akta z Tygodni Augustyńskich, organizowanych od lat w Pawii (Italia), tj. w mieście, do którego ok. 725 r. zostały przeniesione doczesne szczątki biskupa Hippony i umieszczone w Bazylice św. Piotra. Każdego roku w miesiącu kwietniu przyjeżdżają do tego miasta uczeni, będący znawcami życia i doktryny św. Augustyna, którzy czytają i komentują jego teksty. Przystępujący się tej osobliwej *lectio Augustini* uczestnicy są w ten sposób wtajemniczani w bogactwo i głębię myśli biskupa Hippony. Dotychczas ukazało się siedem tomów, zawierających akta tych posiedzeń. Cztery z nich dotyczą „Wyznań”, piąty jest poświęcony traktatowi „O muzyce”, szósty — „O wolnej woli”, siódmy zaś, który ukazał się w 1991r., zawiera komentarze do dwóch dzieł św. Augustyna: „O obyczajach Kościoła katolickiego” i „nieśmiertelności duszy”. W tej ostatniej *lectio Augustini* udział wzięli tacy uczeni, jak: J. K. Coyle, F. Decret, A. Clerici, E. L. Forlin, M. A. Vannier, P. Porro, G. Balido. A oto ich krótka prezentacja.

J. K. Coyle jest autorem wielu publikacji i sudiów augustyńskich. Doktoryzował się we Fryburgu (Szwajcaria) na podstawie rozprawy na temat *De moribus Ecclesiae catholicae*. Obecnie jest profesorem historii i starożytnej literatury chrześcijańskiej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Saint-Paul w Ottawie (Kanada). Znany jest zwłaszcza jego komentarz do *De moribus Ecclesiae catholicae*. Podczas ostatniej *lectio Augustini* zabierał głos na temat następujący: *De moribus Ecclesiae catholicae: Augustin chrétien à Rome*.

F. Decret jest uczonym w zakresie starożytnej Afryki i zajmował się wykopaliskami archeologicznymi w Maghrebie. Był kierownikiem katedry historii rzymskiej na Uniwersytecie w Oranie (1968—1971) i w Lyonie (1971—1981). Następnie był profesorem starożytnej historii na Uniwersytecie w Gujanie Francuskiej (1981—1987). Obecnie naucza w Institutum Patristicum Augustinianum w Rzymie. Jego prace dotyczą głównie manicheizmu afrykańskiego. Podczas ostatniej *lectio Augustini* wypowiedział się na taki oto temat: *De moribus Ecclesiae catholicae et De moribus manichaeorum, livre II*.

A. Clerici opublikował w *Edizioni Augustinus* książkę pt. *La correzione fraterna in S. Agostino*, Palermo 1989. W czasie ostatniej *lectio Augustini* wygłosił prelekcję pt. *La "disciplina" come "medicina animi"* (Mor. I, 27, 52—28, 56).

E. L. Forlin jest profesorem teologii w Boston College. Spośród jego prac na uwagę zasługują: *Christianisme et culture philosophique au cinquième siècle*, *Political Idealism and Christianity in the Thought of St. Augu-*

stine, *Dissidence et philosophie au moyen âge*. Współpracuje także z następującymi czasopismami: *American Political Science Review*, *Augustinian Studies*, *Cross Currents*, *Interpretation*, *Mediaevalia*, *Recherches Augustiniennes*, *Review of Metaphysics*, *Review of Politics*, *Revue des études Augustiniennes*, *Studia Patristica*, *Theological Studies*. W czasie ostatniej *lectio* wygłosił prelekcję pt. *Augustine's De Quantitate Animae or the spritual dimension of humane existence*.

M. A. Vannier, wykładowca na Uniwersytecie w Strasburgu. Wśród jej publikacji na uwagę zasługują: *Le rôle de l'hexaéméron dans l'interprétation augustinienne de la création*, w: *RSPT* 71 (1987) 537—547; *Manichéisme et pensée augustinienne de la création*, w: *Jornadas Augustinianas*, Valladolid 1988, s. 143—151. Podczas ostatniej *lectio* wygłosiła prelekcję pt. *Le statut d l'âme dans le De quantitate animae*.

P. Porro prowadzi badania w De Wulf-Mansioncentrum w Katholieke Universiteit Leuven (Louvain). Spośród jego publikacji należy przypomnieć: *S. Agostino, La vera religione* (przekład, wstęp i komentarz), Bari 1986. Podczas ostatniej *lectio* wygłosił prelekcję pt. *Il primato del vedere nel De quantitate animae*.

G. Balido jest nauczycielem w szkole średniej. Prowadzi poszukiwania w zakresie późnoantycznej chrześcijańskiej literatury łacińskiej. Publikował na łamach czasopisma *Orpheus* i współpracuje z czasopismami *Sapienza* i *Metalogicon*. Podczas ostatniej *lectio* wygłosił prelekcję pt. *Problemi di logica formale nel De quantitate animae*.

Książka, zawierająca akta z tej *lectio* została opublikowana przez Edizioni Augustinus w Palermo w 1991 roku, liczy 213 stron i jest zatytułowana *De moribus ecclesiae catholicae et de moribus Manichaeorum. De quantitate animae di Agostino d'Ippona*.

ks. Jan Gliściński SDB, Warszawa

4. Gnostica

W ostatnim czasie ukazały się nowe publikacje na temat gnostycyzmu. Niektóre z nich wydają się warte odnotowania. Chodzi o lata 1987—1990. A oto one:

1. Gnostycyzm w ogólności

a) Definicja — Doktryna

Di Nola A. M., *Gesù Segreto. Ascesi e rivoluzione sessuale nel Cristianesimo nascente*, Roma 1989.

Filorama G., *L'attesa della fine. Storia della gnosi*, Bari — Roma 1987.

Heine S., *Emanationen und Syzygien: Die Gnosis*, w: *Die Konflikte der frühen Christenheit: Zur historischen Kritik einer feministischen Theologie*, Göttingen 1987, s. 117—135.

Kosłowski P., *Gnosis und Mystik in der Geschichte der Philosophie*, München—Zürich 1988.

Quispel G., *Gnoza* (tłum. B. Kita), Warszawa 1988.

b) Początki, ekspansja, liderzy i grupy

Churton T., *The Gnostics*, London 1987.

Filorama G., *Il risveglio della gnosi ovvero diventare Dio*, Roma—Bari 1990.

Koester H., *La tradition apostolique et les origines du gnosticisme*, w: *RPT* 119 (1987) 1—16.

Lampe P., *Karpokratianer*, w: *Die stadtrömischen Christen in den ersten*

- beiden Jahrhunderten. *Untersuchungen zur Sozialgeschichte*, Tübingen 1987, s. 269—270.
- Mead G. R., *Saggi mistici e visioni gnostiche. Come in alto così in basso*, Ponzano Magra 1988.
- Mead G., *Gnosticismo e cristianesimo dalle origini*, Ponzano Magra 1989.
- Neymeyr U., *Die christlichen Lehrer im zweiten Jahrhundert. Ihre Lehrtätigkeit, ihr Selbstverständnis und ihre Geschichte*, w: VChr, Suppl. 4, Leiden 1989.
- Norelli E., *Una „restituzione“ di Marcione?* w: Critica Storica 8 (1987) 609—631.

c) Gnostycyzm a chrześcijaństwo — Kościół a gnostycyzm

- Brox N., „Was befreit, ist die Gnosis“. *Die Reaktion der frühen Kirche auf eine esoterische Religion*, w: Diakonia 18 (1987) 235—241.
- Johnson D. W., *Coptic Reactions to Gnosticism and Manicheism*, w: Muséon 100 (1987) 199—209.
- Luttikhuisen G. P., *The Evaluation of the Teaching of Jesus in Christian Gnostic Revelation Dialogues*, w: Novum Testamentum 30 (1988) 158—168.
- MacDonald D. R., *There Is No Male And Female: The Fate of a Dominical Saying in Paul and Gnosticism*, w: Harvard Dissertations in Religion 20, Philadelphia 1987.
- MacRae G. W., *Studies in the New Testament and Gnosticism*, w: Good News Studies, Wilmington 1987.
- Metzger B. M., *Gnosticism*, w: *The Canon of the New Testament: Its Origins, Development and Significance, Part Two*, IV, 1, Oxford 1987.
- Orbe A., *Introducción a la teología de los siglos II y III*, t. I—II, Roma 1987.

d) Gnostycyzm — Hellenizm

- Martin L. H., *Late Hellenistic Gnosis*, w: *Hellenistic Religions: An Introduction*, New York—Oxford 1987.
- Parrot D. M., *Gnosticism and Egyptian Religion*, w: Novum Testamentum 29 (1987) 73—93.

2. Mandajczycy

- Woshitz K. M. — Hutter M. — Prenner K., *Das mandäische Urdrama des Lichtes*, Freiburg 1990.

3. Hermes Trismegistos

- Bücli J. — *Der Poimandres. Ein paganisiertes Evangelium. Sprachliche und begriffliche Untersuchungen zum 1. Traktat des Corpus Hermeticum*, w: WUNT 27 (1987) XI—232.

4. Walentynianie

- Lampe P., *Valentinianer*, w: WUNT 18 (1987) 251—268.

5. Nag Hammadi

- Bream H. N., *The Apocryphon of John and Other Coptic Translations*, Baltimore 1987.
- Dart J., *The Jesus of Heresy and History. The Discovery and Meaning of the Nag Hammadi Gnostic Library*, San Francisco 1988.

- Good D. J., *Reconstructing the tradition of Sophia in Gnostic Literature*, w: Atlanta 1987.
- King K. L., *Images of the Feminine in Gnosticism*, w: *Studies in Antiquity and Christianity*, Philadelphia 1988.
- Lelyveld M., *Les logia de la vie dans l'Évangile selon Thomas. A la recherche d'une tradition et d'une rédaction*, w: *Nag Hammadi Studies* 34, Leiden 1987.
- Onuki T., *Gnosis und Stoa. Eine Untersuchung zum Apokryphon des Johannes*, Göttingen 1987.
- Parrotto D. M., *Revised Index to Nag Hammadi Studies volume XI*, w: *Nag Hammadi Studies* 11, Claremont 1987.
- Scholten C., *Martyrium und Sophiamythos im Gnosticismus nach den Texten von Nag Hammadi*, w: *JbAC, Ergänzungsband* 14, Münster 1987.
- Williams J. A., *A biblical Interpretation in the Gnostic Gospel of Truth from Nag Hammadi*, Atlanta 1988.
- Winterhalter R., *The fifth Gospel: A Verse-by-Verse New Age Commentary on the Gospel of Thomas*, San Francisco 1988.

ks. Jan Gliściński SDB, Warszawa

II. KOMUNIKATY

1. Kapłaństwo chrzcielne i formacja teologiczna u Ojców Kościoła

W dniach 14—15—16 marca 1991 r. na Wydziale Literatury Klasycznej i Chrześcijańskiej Papieskiego Uniwersytetu Wszechnicy w Rzymie odbyło się czternaste już sympozjum patrystyczne poświęcone kapłaństwu chrzcielnemu i formacji teologicznej w katechezie i w świadectwie życia Ojców (*Sacerdozio battesimale e formazione teologica nella catechesi e nella testimonianza di vita dei Padri*). Program tego sympozjum przedstawiał się następująco:

Czwartek (14 marca 1991 r.) — godz. 15.30

- S. Felici — Pontificia Università Salesiana (Rzym) — Otwarcie sympozjum.
- E. Peretto — „Marianum” i Uniwersytet w Chieti — Perspektywy katechezy św. Ireneusza.
- M. G. Bianco — Uniwersytet w Macerata i Instytut Maria SS. Assunta — Klemens Aleksandryjski: itinerarium rozumnej wiary.
- A. Quacquarelli — Uniwersytet „La Sapienza” (Rzym) — Podstawy teologii wspólnotowej u Orygenesusa.
- C. Riggi — Pontificia Università Salesiana (Rzym) — Kapłaństwo chrzcielne i formacja teologiczna w „Katechezach” Cyryla Jerozolimskiego.

Piątek (15 marca 1991 r.) — godz. 15.30

- O. Pasquato — Pontificia Università Salesiana (Rzym) — Kapłaństwo Chrystusowe i kapłaństwo wiernych w nauczaniu Jana Chryzostoma.
- T. Piscitelli Carpino — Uniwersytet w Neapolu — Rola wiernych w poezji Paulina z Noli.
- A. V. Nazzaro — Uniwersytet w Neapolu — Ideał ludu Bożego w pismach Wenecjusza Fortunatusa.

Sobota (16 marca 1991 r.) — godz. 15.30

- C. Moreschini — Uniwersytet w Pizie — Chrzest jako podstawa refleksji teologicznej u św. Grzegorza z Nazjanzu.

- M. Marin — Uniwersytet w Bari — Wierni „wezvani do mądrości” według św. Augustyna.
 A. Ceresa Gastaldo — Uniwersytet w Genui — Wiara i wiedza w teologii Maksyma Wyznawcy.
 A. M. Triacca — Pontificia Università Salesiana i Anselmianum (Rzym) — Terminologia „służebna” Sakramentarza z Werony. Przyczynek do pogłębienia kapłaństwa wiernych. Liturgia jako wehikuł-„locus” katechezy.

Zakończenie: ks. bp P. Cordes — wiceprzewodniczący Papieskiej Rady do spraw Laikatu — „Jesteście królewskim kapłaństwem” (1 P 2, 9). Biblijne korzenie tradycyjnego wyrażenia.

W drugim dniu sympozjum, o którym mowa, miała miejsce promocja dwóch książek: G. Bosio — E. dal Covolo — M. Maritano, *Introduzione ai Padri della Chiesa (secoli I e II) (Strumenti della Corona Patrum, 1)*, SEL, Torino 1990; A. Baruffa, *Le catacombe di S. Callisto*, LDC, Torino 1982².

ks. Jan Gliściński SDB, Warszawa

2. Patrystyczna lektura Ksiąg Mądrościowych

W dniach 9—11 maja 1991 r. w Instytucie Patrystycznym Augustinianum w Rzymie odbyło się XX Spotkanie Uczonych w zakresie Starożytności Chrześcijańskiej, które poświęcone było lekturze chrześcijańskiej Ksiąg Mądrościowych. Patronowali mu Sekretarz Generalny Rady Europy, Przewodniczący Rady i Gminy Rzymu. Program tego sympozjum przedstawiał się w następujący sposób:

Czwartek, 9 maja

Kwestie ogólne.

Prof. V. Grossi (Przewodniczący Augustinianum) — Otwarcie XX Spotkania i powitanie jego uczestników.

Prof. F. Bolgiani (Uniwersytet w Turynie) — Dwudziestolecie Spotkań Uczonych Starożytności Chrześcijańskiej.

Prof. A. Tuilier (Paryż, Biblioteka Sorbony), Księgi Mądrościowe a kanon Starego Testamentu w Kościele starożytnym — relacja.

Prof. S. Lilla (Biblioteka Watykańska), Mądrość Salomona pomiędzy stoicyzmem a neoplatonizmem — komunikat.

Prof. P. Hamblenne (Bruksela), Sapientia Salomonowa a virtus rzymska. Zbieżności i rozbieżności pomiędzy Przysłowiami (X—XXIX) i sentencjami Publiliusza Syrusa — komunikat.

Prof. U. Pizzani (Uniwersytet w Perugii), Pojęcie harmonii kosmicznej u św. Augustyna i Kasjodora w świetle Mdr 11, 21 (*omnia in mensura et numero et pondere disposuisti*) — komunikat.

Prof. J. Irmischer (Akademia Berlińska), Następstwo starotestamentalnych Ksiąg Mądrościowych w Bizancjum — relacja w j. włoskim.

Sekcja A

Prof. C. Klaus Reggiani (Uniwersytet „La Sapienza” w Rzymie), Figura Henocha w Mądrości — komunikat.

Dr A. Mazzanti (Uniwersytet w Bolonii), Filon z Aleksandrii a Księgi Mądrościowe — komunikat.

Dr M. Zuvvi (Instytut Habermanna w Tel Awiwie), Literatura mądrościowa w tekstach z Nag Hammadi — relacja.

Dr F. Garcia Bazàn (Buenos Aires), Zastosowanie Ksiąg Mądrościowych w Kodeksie Junga (NHC 1) — komunikat.

Prof. R. Petraglio (kanton Ticino), Kopiści i tłumacze chrześcijańscy Ben Syracha — komunikat.

Sekcja B

Prof. G. Azzali Belardinelli (Uniwersytet w Bolonii), Lektura Ksiąg Mądrościowych u Tertuliana — relacja.

Prof. M. Perrin (Uniwersytet w Amiens), Studium Mądrości u Cypriana i Laktancjusza — komunikat.

Prof. B. D. Ospe (Uniwersytet św. Tomasza w Rzymie), Księgi Mądrościowe w początkowej literaturze monastycznej (w. IV—V) — komunikat.

Dr E. Morini (Uniwersytet w Bolonii), Autorytet Ksiąg Mądrościowych w dialektyce pomiędzy eremityzmem a cenobityzmem w greckiej hagiografii monastycznej — komunikat.

Dr E. Zocca (Uniwersytet „La Sapienza” w Rzymie), *Sapientia* — Księgi Mądrościowe w pismach augustyńskich przed 396 r. — komunikat.

Dr G. Santi — (Uniwersytet w Genui), Księgi Mądrościowe w interpretacji św. Augustyna. Noty filozoficzne — komunikat.

Piątek, 10 maja

Księgi Salomona (Eklezjastyk, Pieśń nad Pieśniami, Hiob).

Prof. S. Leandro (Uniwersytet w Messynie), Egzegeza patrystyczna Koheleta. Od Melitona z Sardes do kompilacji katenarnych — komunikat.

Dr M. A. Barbàra (Uniwersytet w Messynie), „Inna egzegeza” orygenesowska Pieśni nad Pieśniami — relacja.

Prof. J. N. Guinot (Lyon, Sources Chrétiennes), Czy Komentarz do Pieśni nad Pieśniami jest faktycznie *opus mysticum*? — relacja.

Prof. A. Viciano (Pamplona, Uniwersytet w Nawarze), Teodoret z Cyru i jego zasady hermeneutyczne w Prologu do Komentarza do Pieśni nad Pieśniami — relacja.

Prof. C. Moreschini (Uniwersytet w Pizie), Funkcja neoplatonizmu w homiliach św. Grzegorza z Nyssy na temat Pieśni nad Pieśniami — relacja.

Sekcja A (Eklezjastes/Hiob)

Dr A. Labate (Uniwersytet w Messynie), Dionizy jako interpretator Eklezjastesesa — relacja.

Prof. A. Siclari (Uniwersytet w Parmie), Doktryna o podwójnym stworzeniu w Homiliach na temat Eklezjastesesa św. Grzegorza z Nyssy — komunikat.

Prof. I. Opelt (Uniwersytet w Düsseldorfie), Komentarz do Eklezjastesesa przypisywany Saloniuszowi z Genewy — komunikat.

Dr R. Savigni (Lucca), Komentarz Alkuina do Księgi Eklezjastesesa i jego losy w kulturze karolińskiej — komunikat.

Dr M. L. Annechino (Uniwersytet w Neapolu), Hiob 14, 4—5 w starożytnej egzegezie chrześcijańskiej — komunikat.

Dr G. Lettieri (Uniwersytet „La Sapienza” w Rzymie), Hiob w *Enarrationes in Psalmos* św. Augustyna — komunikat.

Sekcja B (Pieśń nad Pieśniami)

Prof. J. Maier (Uniwersytet w Kolonii), „Śniada jestem, lecz piękna” Pnp 1, 5 w tradycji rabinackiej — komunikat.

Prof. A. De Nicola (Uniwersytet w Trieście), *Theoria* na temat Kościoła w Homiliach o Pieśni nad Pieśniami św. Grzegorza z Nyssy — komunikat.

Prof. A. Mirales (Ateneum della Santa Croce — Rzym), Pieśń nad Pieśniami w duchowości eucharystycznej św. Ambrożego — komunikat.

Dr C. Jacob (Uniwersytet w Münster), Egzegeza Pieśni nad Pieśniami św. Ambrożego z Mediolanu — komunikat.

Dr T. Piscitelli Carpino (Uniwersytet w Neapolu), Pieśń nad Pieśniami w egzegezie Paulina z Noli — komunikat.

Dr B. Stubenrauch (Institutum Patristicum Augustinianum), Aponiusz i jego Komentarz do Pieśni nad Pieśniami — komunikat.

Sobota, 11 maja

Aspekty Generalne — Księga Przysłów.

Prof. B. Studer (Anselmianum — Rzym), Bóg Ojciec i Pan Ksiąg Mądrościowych u Ojców łacińskich — relacja.

Prof. J. Gaudemet (Uniwersytet w Paryżu), Teksty mądrościowe w dziełach juredycznych (IV—XII) — relacja.

Prof. G. Sanders (Uniwersytet w Gandawie), Księgi Mądrościowe w listach św. Hieronima — komunikat.

Sekcja A (Księga Przysłów)

Prof. J. Doignon (Uniwersytet w Besançon), Hilary z Poitiers jako komentator Przysłów 8, 26—30 — komunikat.

Prof. J. H. Frickel (Uniwersytet w Graz), Przekaz Komentarza Hipolita do Księgi Przysłów — komunikat.

Dr M. Girardi (Uniwersytet w Bari), Księga Przysłów w pismach św. Bazylego z Cezarei — komunikat.

Prof. E. Cavalcanti (Uniwersytet w Rzymie), Komentarz Grzegorza z Elwiry do Przysłów 30, 19 — komunikat.

Sekcja B (Księga Przysłów)

Dr E. Prinzivalli (Uniwersytet w Cassino), Księga Przysłów w egzegezie azjatyckiej od Ireneusza do Metodego — relacja.

Dr C. Magazzù (Uniwersytet w Messynie), Pochwała „dzielnej niewiasty” (Prz 31, 10—31) w interpretacji patrystycznej — relacja.

Prof. L. Zekijyan Boghos (Uniwersytet w Wenecji), Lektura armeńska: Komentarz do Księgi Przysłów św. Nersesa z Lambronu.

Posiedzenie generalne.

ks. Jan Gliściński SDB, Warszawa

III. SPRAWOZDANIA

1. Zagadnienia wychowawcze w literaturze patrystycznej

Pod takim hasłem odbyło się 28 lutego 1991 r. w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie sympozjum patrystyczne. Jego otwarcia dokonał ks. Rektor prof. dr hab. Jan Łach, który podkreślając konieczność kształtowania w dobie obecnej ideałów moralnych wśród młodzieży, wskazał jako na wartościową konfrontację dzisiejszych założeń wychowawczych z myślą teologiczną Ojców Kościoła.

Pierwszy referat pt. „*Paideia* — historia jednego ideału” wygłosił dr T. Górski. Prelegent wskazał najpierw na znaczenie, jakie w starożytnej myśli greckiej nadawano pojęciu *paideia*. Pojęcia tego nie utożsamiano tylko z wychowaniem. *Paideia* stanowiła domenę społecznego działania, w której wyróżniono dwie dziedziny: *techne* i *areté*. Te dwie wartości składały się na *sophia*, która nabierała ostatecznej wartości w filozofii. Następnie prelegent przedstawił ewolucję ideału *paideia* w starożytnej Grecji, od ideału rycerza do ideału pisarza.

Problematykę wychowania chrześcijańskiego u św. Klemensa Aleksandryjskiego omówił dr hab. J. Wojtczak. Prezentacji tego zagadnienia dokonał on na podstawie o dzieła Klemensa pt. „Pedagog”. Dla Aleksandryjczyka Pedagogiem tym jest Chrystus, który pochyla się nad chorą duszą człowieka, poucza ją, zachęca do dobra, wychowuje. W tego rodzaju działaniu

Chrystusowi przyświeca troska o przyszłe życie człowieka. Boski Wychowawca stosuje w tym celu również różne formy krytyki: napomnienie, karcenie, zwrócenie uwagi, poruszenie wnętrza człowieka... Mając na uwadze wskazane środki prelegent zauważył, że Klemens Aleksandryjski pojmuje problem wychowania człowieka do wiary w analogiczny sposób do problemu wychowania dziecka.

Ks. dr S. Longosz przedstawił zagadnienie pt. „Pryncypia religijnego wychowania młodzieży u św. Augustyna”. Prelegent ukazał program szkół prowadzonych przez św. Augustyna oraz cele, jakie zamierzał osiągnąć. Trzy były rodzaje tych szkół. Pierwszą była ta w Cassiciacum. Idealem, jaki przyświecał tej szkole przeznaczonej dla chłopców, było wspólne szukanie i poznawanie Boga. Po powrocie do Tagasty św. Augustyn założył zakład wychowawczy o klasztorным sposobie życia, aczkolwiek wychowankowie nie musieli być konieczniami chrześcijanami. Bezwzględny warunek przyjęcia do niego była uczciwość i chęć poszukiwania Prawdy. Cały dzień był wypełniony pracą naukową. Najważniejszą sprawą była lektura Pisma Sw., choć studiowano także dzieła klasyczne i filozoficzne. Trzecią szkołą prowadzoną przez św. Augustyna był zakład wychowawczy dla kleryków w Hipponie, którego celem było przygotowanie ich do pracy duszpasterskiej. Wśród ideałów wychowawczych, jakie przyświecały Augustynowi, prelegent wskazał następujące: odwrócenie się od zła i skierowanie ku dobru poprzez miłość i posłuszeństwo, rozwój intelektualny i duchowy oraz troska o rozwój duchowy.

Ostatni referat pt. „Troska o dobro ojczyzny w teorii i w praktyce u św. Augustyna” wygłosił doc. dr hab. A. Eckmann. Prelegent ukazał najpierw pojęcie państwa u biskupa Hippony, który uważał, że *res populi* powinna opierać się na sprawiedliwości i miłości. Lud stanowiący państwo jest wielką rozsądną gromadą, jest społecznością zgodną w sprawach, które kocha. Jego troska o dobro państwa winna się wyrażać w zwyciężaniu zła dobrem. Ważna jest również społeczna cierpliwość. W kazaniach i listach św. Augustyna jest wiele zachęt do dialogu i tolerancji.

ks. Tadeusz Kotosowski SDB, Warszawa